

Enciklike Pape Pija XI.

za moralno-socijalni preporod društva.

Dr. Andrija Živković.

Nije ni najmanje začudno, da je Pijo XI. tolikom snagom u svojoj programatskoj enciklici »Ubi arcano« naglasio baš moralno-socijalnu krizu našeg doba i upozorio na sredstva jedinog spasa iz tog stanja. Njemu, kao predstavniku najuplivenije moralne moći, Crkve Kristove, leži u prvom redu na srcu briga za ispravno poimanje i primjenjivanje Kristovih moralnih načela u kršćanskom svijetu. Jer nije ni u današnje doba glavna pogibao za vjeru na intelektualnom, nego na moralnom polju. Unatoč savremene enormne literarno-znanstvene produkcije, nicanja svih mogućih loših teorija i hipoteza o religiji kao takovoj i o kršćanskoj napose, unatoč zbrke što ju je unižela u naš vijek moderna materijalistička i idealistička filozofija prava je pogibao za vjeru u praktičnom životu naroda. U aplikaciji osnovnih načela kršćanskog morala, u sebi toliko jasnih.

Ni Pijo XI. nije mogao zato pri prvoj svojoj javnoj riječi proći pokraj porazne činjenice, koja se odigrava među kršćanskim narodima, a pred našim očima. Mi smo svjedoci ne samo jednog općeg vjerskog nehaja, nego otuđivanja čitavih klasa Crkvi . . . Taj proces, koji je započeo početkom 19. vijeka, zauzeo je kroz prošlo stoljeće ogromne dimenzije. Otudio nam je do danas polagano inteligenciju u najvećem dijelu. Otrovao radništvo gotovo u cjelini. Srednji građanski stalež, najkonzervativniji, gubi rapidno svoj stari stabilitet. Jedino su široki seljački slojevi još u većini vjerni svojoj vjeri i svojoj Crkvi. Ali i kod njih je poslijeratno stanje u mnogom izmijenilo staru sliku.

Zlo se širi progresivno. Psihološki su mu uslovi povoljniji, nego za napredak u dobru. I Crkva se nalazi evo kroz

čitavo jedno stoljeće u strašnoj borbi s neprijateljima, kojima u njihovom negativističkom radu pogoduje moderna tehnika i razvoj znanosti. Nije ona ostala skrštenih ruku . . . I pape su i biskupi od početka dizali svoj glas i upozoravali na zlo, koje nastaje u novim prilikama. Borili se i branili Kristov zaklad.

Pa ipak! Sav napor, sve nastojanje praktičnog dušobrižničkog rada, intelektualnih boraca za načela Kristovog evanđelja ne mogahu zaustaviti pohoda niz strminu. Nije taj rad bez ogromnog napretka; o tom pričaju divni uspjesi organiziranog katoličkog gibanja po Italiji, Belgiji, Njemačkoj, Francuskoj, Engleskoj i Americi. Ali unatoč tih napora, troška i žrtava, liberalizam je uspio, da se ojača i da zauzme dominantan položaj. U toj borbi, gdje se bije o vlast u javnom i privatnom životu s jedne strane ideal Kristovog vjernika, a s druge strane ideal »neovisnog« čovjeka, dolazi u pojedinim zemljama i među pojedinim narodima do izmjeničnih uspjeha i neuspjeha. Život je borba, a njegove komponente često pod uplivom kompliciranih prilika. Tako je i Crkva dolazila, a dolazi i danas u pojedinim zemljama u prekarni položaj. Traže se žrtve u krvi i životu kao u doba Nerona, Domicijana i Dioklecijana. Mexico i boljševički režim u Rusiji jesu dokaz, kako je porastom civilizacije još uvijek slabo uvjetovan porast kulture, gdje se ne vodi računa o Bogu i Njegovim pravima na naš život.

Pod tim se vidom kroz čitavo ovo prošlo stoljeće izvijala borba za Crkvu ili protiv nje. To je značajka i danas čitavog našeg javnog života. Njezini se obrisi zapažaju u znanosti, u umjetnosti, jednako kao u školstvu, državnoj upravi, javnim institucijama, bilo socijalnog, bilo nacionalnog karaktera. Kad je napokon nakon strašnog klanja i razaranja u svjetskom ratu konačno došlo do pogađanja o miru, opet se pokazalo, da se s Crkvom ne želi razgovarati. Ona, koja ima ne samo pravo, nego i dužnost da govori, biva s omalovažavanjem odbijena i potisnuta.

I taj gest nije drugo, nego samo jedan korak dalje u nizu onih događaja, što ih je moderno liberalno društvo protiv nje sistematski poduzimalo. Tko bi mogao reći, da je sve ono, što je samo kroz posljednjih sto godina proživjela Crkva i do-

živjelo kršćansko uvjerenje, moglo proći bez trzavica po sâm duševni život vjernika?

I zato se pogled Pija XI. ustremio na ovo najveće i najužasnije zlo, što nas bije: Raspadanje moralnih snaga kršćanskog puka. Organiziranoj raboti crkvenih neprijatelja valja suprotstaviti jednako jaku organiziranu katoličku akciju. Temelji su društva uzdrmani. Oni se moraju srušiti, ako ih ne učvrsti preporođena katolička svijest.

Svim socijalnim problemima leži na dnu moralno pitanje. Pijo XI. udešava svoj pontifikalni rad u tom cilju. U svojim je enciklikama dao najbolji dokaz ove svoje pastoralne brige, a podjedno sigurnog svog i ispravnog zapažanja. Njihovu sadržajnu i načelnu važnost za moralno-socijalni preporod društva istražiti i uglaviti, biti će zadaća ove radnje.

*

I. U programatsko-teoretskim izvodima dolaze u obzir enciklike: »Ubi arcano«¹ (Pax Christi in regno Christi), »Quas primas«² (O kraljevstvu Kristovom), i »Misericordissimus Redemptor«³ (Blagdan naknade).

II. U primjerima svetaca, kao uzorima i učiteljima moralnog i socijalnog preporoda, enciklike: »Rerum omnium«⁴ (sv. Franjo Saleški), »Studiorum ducem«⁵ (sv. Toma Aquinski), »Rite expiatis«⁶ (sv. Franjo Asiški) i »Ecclesiam Dei«⁷ (sv. Jozafat).

III. U primjeni na savremene prilike: »Rerum Ecclesiae«⁸, »Iniquis afflictisque«⁹, »Maximam gravissi-

¹ AAS, XIV (1922), str. 681.; Actes de S. S. Pie XI. tome I. str. 136—179.

² AAS, XVII (1925), str. 590—610.

³ AAS, XX (1928), str. 165.

⁴ AAS, XV (1923); Actes de S. S. Pie XI., tom. I. str. 179—202.

⁵ AAS, XV (1923), str. 309; Actes de S. S. Pie XI., tom. I. str. 241—270.

⁶ AAS, XVIII (1926), str. 153.

⁷ AAS, XV (1923), str. 574; Actes de S. S. Pie XI., tom. I. str. 291—308.

⁸ AAS, XVIII (1926), str. 65.

⁹ AAS, XVIII (1926), str. 465.

mamque¹⁰, te dvije enciklike o pitanjima crkvenog sjedinjenja: »Mortalium animos«¹¹ i »Rerum orientalium«¹².

IV. Mnogo se važnih izjava Pija XI. i naročito praktičnih socijalnih uputa (Katolička Akcija) nalazi u pismima i alocukcijama njegovim. To je za cjelokupnost i zaokruženost slike o idejama Pija XI. potrebno također povući u razmatranje.

I.

1. Enciklika¹³: »Ubi arcano« (od 23. XII. 1922.).

Između triju enciklika, koje u ovom dijelu dolaze u obzir na prvom je mjestu i po vremenskom slijedu i po važnosti, kojom raspravlja o društvenom moralno-socijalnom zlu enciklika »Ubi arcano«. Ona je program Pija XI. Ono, što mu je najviše na srcu ležalo, rekao nam je u njoj. Saznajemo tako na što drži da mu valja u prvom redu svratiti svu pažnju i čemu mora po nadahnuću Gospodinovu posvetiti sav svoj upliv.

Tu je svoju misao izrazio Pijo XI. riječima: *P a x C h r i s t i i n r e g n o C h r i s t i*. Duh čitave ove prve enciklike stremi k jednom velikom cilju: preporoditi materijalno i moralno izranjeno ljudsko društvo . . . izliječiti boli i rane njegove, pokazati mu put, koji donosi mir . . . i zadovoljstvo u duševnom i društvenom životu.

Problem »sreće« u životu ljudskom ne treba mu tek rješavati. Riješili su ga veliki umovi, prosvijećeni i uzneseni dahom Kristove ljubavi. A jednako su ga ispravno riješili i oni, koji se ne broje k velikanima ljudskog prosvjetnog napretka, ali ih valja pribrojiti k herojima ljudske moralne veličine: sveci Božji, bili oni na oltarima, bili u bijednim rovovima, umrli nezapaženi i neopjevani. Na to staro rješenje upire i Pijo XI., jer drugog rješenja nema.

Nama godi, što možemo svom savremenom rodu svratiti pozornost na riječ prvog svećenika u Crkvi Kristovoj. Ne

¹⁰ AAS, XVI (1924), str. 62.

¹¹ AAS, XX (1928), str. 5.

¹² AAS, XX (1928), str. 277.

¹³ AAS, XIV (1922), str. 681; Vrhbosna (prijevod) br. 3/1923., str.

toliko radi onih, što stoje po strani i ne uvažuju riječi Crkve i njezinih funkcionara, nego radi svojih vlastitih pristaša. Nijesu ni svi naši prožeti ispravnim duhom evanđeoskog nauka. I među katolicima se dnevno opažaju trzaviče, borbe i otpadi. Savremena autoritativna riječ dolazi u horu.

★

U naš se život zarinuo krvavim uspomenama svjetski rat. Najstrahovitiji, što ga bilježi povijest. Sjeme razdora, što ga je do tog doba posvuda marno sijala moderna znanost, zadahnuta neprijateljstvom prema gospodstvu Božjem, ne samo da taj strašni rat nije ugušio, nego je on šta više, silom i krvlju još žešće podjario mržnju među narodima i među samim građanskim staležima.

Pa makar da je kod zelenog stola uglavljen mir — »svakome je jasno¹⁴: niti pojedincima, niti društvu ljudskom niti narodima još do sada nije osvanuo pravi mir iza one ratne nesreće. Još čeznu za radnim i plodnim mirom, što ga svi traže«.

Polazeći od ove činjenice Pijo XI. ustanovljuje: da je osjetljivo stradao i još uvijek stradava:

A) **društveni život**. Njegova je slika po riječima i tačnom zapažanju papinom — jadna. Razmahala se lakomost za imetkom, te s njom spojena škrtost; prati ih pohlepa za vlašću i gospodstvom. Ni bogati ni siromašni ne biraju sredstva: sad zastoju u radu (štrajk) bilo od dobre volje, bilo pod silu, sad nemiri i svađe. Otud nezadovoljstva, a i osjetljiva šteta i s jedne i s druge strane. Na dnevnom su redu bune, zavjere, spletke socijalnog i političkog karaktera; jednako na sramotu ljudskog roda otimačine i razbojstva: pogibaju čas građanske, čas službene osobe. Međusobne prijetnje, zastrašivanja, izmjenjuju se i slijede laži i varanja.

Krivo je takovom stanju »nepoštenje stranaka«. Jer: »obično stranke u državi u međusobnoj borbi ne idu prema

¹⁴ »Hoc enimvero nemini est obscurum: nec hominibus singulis, nec hominum societati, nec populis, post illam belli calamitatem, adhuc pacem veri nominis esse quaesitam; actuosamque et fructuosam tranquillitatem, quam omnes expetunt, adhuc desiderari«. Actes de S. S. Pie XI. tom. I. str. 141.

raznolikosti mnijenja za zajedničkim dobrom, nego služeći svojim **strančarskim koristima** idu za propašću ostalih.

Moralna je nota ovakovog društvenog života, kako ga riše Pijo XI., duboko negativna. Kršćanski se život u svjetlu pozitivnih kreposti teško može razvijati u takovoj sredini. Što se ipak pozivno kreposnog razvija i napreduje u velike je prigušeno i potisnuto iz javnog života. Banči se »strančarsko nepoštenje«. Oštri ovaj izraz nije upravljen možda samo izvjesnim liberalnim strankama, nego svima bez razlike. Jer se u našem savremenom životu viđa, kako može biti stranka, pa makar po programu bila i najsimpatičnija, često razvojem prilika natjerana na posao, kojeg bi se morala stidjeti. A jednako se u cilju održanja i svog stranačkog ugleda počesto daje zavesti na čine, koji možda nalaze opravdanje tek ako ih opravdava jedan skroz subjektivni nazor.

Pa makar Crkva i ne odsuđivala ovog demokratskog oblika vladavine,¹⁵ gdje dolaze do izražaja i do upliva najheterogeniji stranački elementi, ipak je očito — naglašuje Pijo XI. — da u tom sistemu između svih najviše dolazi do izražaja nepoštenje stranaka.

B) **obiteljski život** pruža u moralnom i socijalnom pogledu velik razlog zabrinutosti. Pao je normalni odnos između služinčadi i gospodara, izgubila se potrebna poslušnost, koja je osnovka obiteljske zajednice. Niti djeca slušaju roditelje, niti sluge gospodare. Zapinje rad. Lakoumnost ženskog svijeta (ples i moda) navodi na rastrošnost. Muškarci zbog toga često posizu za krađom. Rastrošnost dovodi u bijedu i siromaštvo. Pala je silno i vjernost među bračnim drugovima. Otud također i ubijstva i propadanje. Nestajanjem pravog shvaćanja za rad i napredak banči se danguba i lijenost; propadaju obitelji, povećava se broj buntovnih nezadovoljnika. Kod jedne klase raste tako strah pred onim, što bi se moglo dogoditi, kod

¹⁵ »Deinde in re publica fere solent partes, non pro opinionum varietate, commune bonum sincere spectantes, inter se contendere; verum propriis servientes utilitatibus in perniciem ceterorum...«
»Quas formas etsi Ecclesiae doctrina ut cetera, quae iure et ratione sunt instituta — non reiecit, tamen inter omnes liquet eas factionum **improbitati** facile patere«. Actes de S. S. Pie XI. t. I. str. 144.

druge se povećaje m r ž n j a na »buržuje«. Nije zato na zadnjem mjestu ovaj nezdravi familijarni odnos kriv propadanju i nazadovanju u trgovini i u industriji, kao i u znanosti i umjetnosti.

I što je rezultat? »Nestalo je u mnogim krajevima onoga načina života, koji se pristoji kršćanima, tako te se čini, da ljudsko društvo ne samo ne napreduje u sveopćoj obrazovanosti, čime se običaju ljudi hvaliti, nego da se vraća barbarском divljaštvu.«¹⁶

Ovo je evo pozitivan sud o moralnoj vrijednosti naše savremene kulture. Katoličkom vjerniku je ovo mišljenje najvišeg autoriteta. Ali sve da ono i nije tolikog autoriteta, ono je logički zaglavak iz premisa, koje tačno označuju život. Sud je ovaj porazan po naše društvo. S njim u vezi možemo potpuno razumjeti onu kolosalnu skrb, koju razvija Pijo XI. na sve strane u cilju, da probudi i razbukti na novi život zamrle i zaspale katoličke snage.

C) Vjerski život pretrpio je ratom silnu štetu Propadanje duhovnih vrednota poraslo je napadno. I materijalno je Crkva stradala: otimanjem crkvenih zgrada (crkve, sjemeništa), uništenjem »plodnih poljana« misijskog djelovanja u dalekim krajevima i konačno opustošenjem nekih sjemeništa.

»Žalost nas obuzima . . . na premnogim mjestima je zamuknulo propovijedanje riječi Božje . . . Toliko više treba oplakivati štetu na području duhovnih i nadnaravnih stvari, s kojima je spojen život duša, koliko duh nadvisuje prolaznu tjelesnost.«

*

Istražujući uzroke ovih zala, koja pritištu kršćanski svijet u naše doba, Pijo XI. ustanovljuje:

a) na prvom mjestu: m a t e r i j a l i s t i č k i d u h v r e m e n a. Taj se pokazuje u neumjerenoj pohlepi za materijalnim dobrima. »Ništa nije među ljudima toliko rašireno kao nemar za vječna dobra . . . A svojstvo je materijalnih dobara, da u neurednoj težnji rađaju kvarenje ćudoređa i neslogu;«

¹⁶ »desideratur . . . multis partibus, quae sit christianis digna consuetudo vivendi, usque eo ut humana societas non modo non progredi ad omnem excellentiam, quemadmodum gloriari homines solent, sed ad barbarorum feritatem regredi videatur.« Actes . . . str. 146.

b) na drugom mjestu: egoizam pod plaštem patriotizma. Baš ova crta javnog društvenog života ubija javni (i privatni) moral. Tobožnja domovinska ljubav i zauzetost za dobro naroda i domovine ovijena je redovno plaštem »općeg dobra«, t. zv. »rada za narod«, a u suštini je neiskrena sebičnost;

c) na trećem mjestu: vjerski indiferentizam ili laicizam. Nemar za Božje zapovijedi, prezir Krista i njegove Crkve; rušenje obiteljskog i domaćeg mira, oduzimanje sakramentalnog značaja ženidbi; tjeranje vjerske obuke iz škola. Naše društvo vidi doduše strašne posljedice svojih teorija i praktičnih protuvjerskih ustanova . . . Ali prelazi preko njih kao da one nemaju **uzročne** veze s onim, što je taj moderni kulturni napredak donio, a društvo prihvatilo.

Ne mogu pak mirne duše prijeći pokraj tih činjenica oni, koji spoznaju, da se život naš ne može razvijati bez zahvata Božje ruke. Jer on se uistinu i razvija samo uz neprestano sudjelovanje Gospodara života. Slobodna čovječja volja dolazi doduše do izražaja u životu, ali nije u stanju da promijeni osnovnog stava: naše potpune ovisnosti od Boga. Moralni red, nad kojim se krili svemoguća volja Božja, obuhvata sve težnje ljudske duše i sve čine, po kojima ljudi imaju da dođu do svoje konačne svrhe. Nije tu samo odnos prema Njemu kao našem konačnom cilju, nego i prema ljudima, s kojima živimo, jednako kao i prema nama samima. Taj put, kojim moramo da kročimo, On nam je odredio. Sve nam je k tome dao, što nam treba. Do nas je samo, da svoju volju uskladimo s tim moralnim redom.

Sve su ljudske ustanove dobre samo u toliko, u koliko ne prelaze ovih osnovnih pogleda i u koliko se razvijaju prema njima. Ali ljudi nijesu u stanju da nađu jedan zakonik, po kojemu će se svi i za sva vremena ravnati na putu kroz život. Dao ga je opet sam Bog. Onima, do kojih je doprlo svjetlo na svijet doneseno po Kristu, u Crkvi njegovoj, a onima, koji još sjede u tami i u sjeni smrti upisao je u srca, što da čine, da svoj životni poziv ispune.

Zato ima Crkva da pruži lijek za moralni prepород našeg savremenog društva: mir Kristov! Taj je mir jedini zalog društvene pravednosti, za kojom svi vapiju. Nadovezujući

na misao sv. Tome Akvinskog ističe, da »pravi i iskreni mir više spada na ljubav, nego na pravdu; jer pravda uklanja samo zapreke mira kao nepravdu i štetu, dok je mir u pravom i osobitom smislu čin ljubavi.¹⁷

U praktičnoj primjeni za život to znači:

- a) uživati umjereno i dobra ovog svijeta;
- b) obuzdati požude, vratiti čast duhovnim stvarima, pri-
dići ćudoređe i obasjati dostojanstvo čovječje osobe;
- c) očuvati red, zakon i vlast;
- d) prikloniti se pouzdano i potpuno katoličkoj Crkvi.

»A budući da je jedino Crkva od Boga postavljena tumačiteljica i čuvarica istina i zapovijedi, to ona **jedina** i posjeduje pravu i neiscrpivu sposobnost, da i sa običnog života, te sa domaćeg i građanskog društva izbriše ljagu tako zvanog materijalizma, koji je tu već toliko štete nanio i da na mjesto toga usadi u srce kršćansku od svake filozofije uspješniju nauku o duhu t. j. o besmrtnosti ljudskih duša i da sve među samim građanskim staležima i u cijelom narodu poveže nekim višim osjećajem dobrohotnosti i nekim kano bratstvom.«

»S toga **jedina** Crkva, ojačena istinom i jakošću Kristovom može istinski urediti ljudske duše; ona **jedina** može pribaviti Kristov mir ne samo za sadašnjost, nego ga može utvrditi i za budućnost, suzbijajući pogibelji novih ratova, koje već nasrću. **Jedina** naime Crkva po nalogu i zapovijedi božanskoj uči, da se ljudi u svemu moraju ravnati prema vječnom Božjem zakonu radili oni, što mu drago, javno ili privatno, pojedinačno ili ujedinjeni u društvu . . .«

»Iz toga slijedi, da istinski mir, onaj naime tako željeni Kristov mir može opstojati samo onda, ako svi ljudi u javnom i u zasebnom životu vjerno obdržavaju Kristovu nauku, njegove zapovijedi i primjere i ako Crkva, kad bude na taj način pravo uređena ljudska zajednica, vršeci svoju božansku službu uzmogne štitići svakolika Božja prava bilo na pojedine ljude, bilo na ljudsko društvo.«

Evo tu je kompas, prema kojem katolicima valja udesiti praktično držanje. Da se i »ponajbolji Kristovi vjernici, pače i svećenici« ne okuže »žalosnom zarazom zabluda«, valja slušati Crkvu i **doista** se ravnati prema njezinim uputama. Sveti Otac bolno konstatira, da se razmahao »neke vrsti moralni juridični i socijalni modernizam«, koji jednostavno prelazi preko direktiva sv. Stolice i ne obazire se na njih, kao da ih nema ili kao da se one njih ne tiču. Ta zaraza, koliko je razumljiva kod liberalaca, toliko je nerazumljiva kod vjernika,

¹⁷ S. Th.: Summa theol. 2. 2. q. 29. a. III. ad 3.

što više i kod svećenika. Kako se svojedobno polagano ušuljao i među njih onaj dogmatski modernizam, tako Pijo XI. diže za vremena svoj glas, da se ne ušulja i ovaj moralno-juridični i socijalni modernizam.

Da se ne bi dogodilo, da i katolici ne vode računa o **katoličkoj nauci** u pitanju vlasti države, o dužnoj pokornosti prema toj vlasti; u pitanju prava vlasništva, odnošaju državâ, radnika i gospodara; odnošaju Crkve i države, pravima rimske Stolice, povlasticama biskupskim; konačno u pitanju o pravima, što ih ima prema pojedincima i svim narodima Krist — evo, što nalaže papa:

»Koliko ih ima, koji se u svojim govorima spisima i čitavu načinu života tako vladaju, kao da su toliko puta izdane **nauke i propisi papinski**, osobito Leona XIII., Pija X. i Benedikta XV. izgubili svoju prvotnu snagu i posvema zastarjeli . . .«

»Treba dakle osvježiti one nauke i propise, koje spomenusmo; treba u svima raspiriti žar vjere i božanske ljubavi, jer on jedini može potpuno otkriti smisao onih nauka i siliti na obdržavanje spomenutih propisa. A hoćemo, da se ovo vrši u prvom redu kod odgoja kršćanske mladeži, pogotovo kod one, koja se blagoslovno puna nade sprema na **sveti red** . . .«

Dakle kod bogoslovske mladeži. Bogoslovska sjemeništa imaju postati rasadišta, gdje će se cijepiti, širiti jačati papinski duh, »toliko puta izdane nauke i propisi papinski.« I ne samo poglavari sjemeništa, nego u prvom redu biskupi, moraju bditi nad tim, da li njihovi bogoslovi primaju ovaj papinski duh u sjemeništima. Jer jedino onda će si uzgojiti kler, koji će se i moći i znati oduprijeti »moralnom, juridičkom i socijalnom modernizmu«, novoj i teškoj pogibelji sadašnjice.

Da po nekom planu pokaže uspjeh i postigne preporod u moralno-socijalnom pogledu, iznio je pred cio kršćanski svijet svoj program.¹⁸ Tačke su mu ove:

1. Duhovna obnova vjernika — živi praktični kršć. život.
2. Saziv ekumenskog koncila — nastavak vatikanskoga.
3. Katolička Akcija — apostolat katol. laikata.
4. Savremeni pastoralni rad svjetovnog i redovnog klera.
5. Odgoj kršćanske mladeži — na vjerskom temelju.

¹⁸ O tom sam napose pisao u »Glasniku biskupija bosanske i srijemske« br. 8/1929. pod naslovom: Ideje vodilje pape Pija XI., str. 61.—64.

6. Jedinstvo Crkve — s osobitim obzirom na istočnu.

7. Rješenje rimskog pitanja — t. j. odnos s Italijom.

Iz ovog je programa već gotovo u svim tačkama riječ postala djelom. Nije mi svrha, da ovdje razvijem sliku ovog mnogostrukog aktiviteta Pija XI. Od aktuelne je važnosti, što je u tom radu i koliko išlo za unapređenjem socijalnih i moralnih snaga savremenog društva, nakon ovako živo potertanih društvenih rana, opisanih u prvoj enciklici.

2. Enciklika¹⁹ »Quas primas« (od 11. XII. 1925).

Socijalni se i moralni preporod društva može izvesti samo na taj način, da u svijesti sviju prodre duboko uvjerenje i osjećaj — da je Bog među nama i onda, kad smo zabavljani čisto profanim stvarima. Da svi od najvišeg do najnižeg u državi spoznaju: da smo doista »civitas Dei«, i da to moramo postati, bilo u većem bilo u manjem stupnju.

Činjenica je, da smo mi svi: članovi Crkve, jednako kao i oni, koji je ne poznaju, pod vlašću Kristovom. Činjenicu njegovog vladarskog božanskog prava ne može ukloniti ni žalosna opstojnost, da veliki dio ljudskog roda, pa i među samim kršćanskim i katoličkim narodima, ne spoznaje pravog stanja stvari. Većina se zanosi mislima, koje lutaju daleko od puteva Gospodnjih... Jedni u oholosti svog života ne osjećaju, vele, Njegovu potrebu, niti zapažaju Njegove ruke; drugi u razuzdanosti i potpunom popuštanju nižim sklonostima zaglušuju glas Njegov, što se javlja u savjesti; treći u prevelikoj skrbi za materijalnim potrebama, pritisnuti brigama za kruh svagdanji, kao da zaboravljaju, kako će se najedamput naći odsječeni od svih tih briga i poslova, a u nemogućnosti, da nadoknade proteklo vrijeme. Svi se ovi bave sitnim i neznatnim poslovima za život, a puštaju s vida jedino veliko i potrebno: konačni cilj ovog našeg života.

I zato valja neprestano tamo navraćati poglede ljudi, da njihovu svijest živo prožme ova spasonosna misao. Od nje će onda padati i prema njoj se određivati naša briga, naše veselje, i naša žalost za druge stvari, poslove i događaje, što nas znadu zadesiti u životu.

¹⁹ AAS, XVII (1925), str. 593.

Pijo XI. nadovezuje na misao svog predšasnika Leona XIII. da se »bez ikakve dvojbe u vlasti Isusa Krista nalazi sav ljudski rod«, te veli:²⁰ »I nema u toj stvari **nikakove razlike** između pojedinaca, obiteljskih zajednica i političkog društva, jer su **jednako** pod vlašću Kristovom bilo pojedinci, bilo oni, koji su se u društvu ujedinili.« Držeći pred očima naše savremene prilike izvodi:

»Dakle neka se oni, koji upravljaju sudbinom narodâ ne ustručavaju j sa strane svoje i sa strane svoga naroda iskazivati javnu počast i poslušnost vlasti Kristovoj. Tako će naime sačuvati svoj **auktorit**et i time povećati i promaknuti **sreću** svoje domovine. Što smo naime na početku pontifikata pisali²¹ kako je ugled prava i poštivanje vlasti veoma umanjeno, to u jednakoj mjeri vrijedi i odgovara današnjim vremenima...«

»Ako dakle ljudi javno i privatno budu priznali kraljevsku vlast Kristovu, sigurno je, da će onda čitavo ljudsko društvo napuniti nevjerovatna dobročinstva kao: prava **sloboda, stega, poredak, sloga, i mir**...«

»Ako knezovi i zakoniti izabrani glavari budu uvjereni, da se njihova vlast osniva na poslanju, koje su dobili od božanskoga kralja više nego na njihovom vlastitom pravu, jasno je, kako će se oni tada sveto i mudro služiti svojom vlašću i da će se kod donošenja zakona i kazna za kršitelje u prvom redu obazirati na opće dobro i na ljudsko dostojanstvo podložnika. **Tada će istom mir i poredak procvasti i ustrajati**, jer tada će biti uklonjen svaki razlog bune.«

Da se u vlasti Isusa Krista nalazi sav ljudski rod, nije za one, koji Isusa iz Nazareta smatraju utjelovljenom drugom osobom presvetoga Trojstva — nikakova novost. Pojam Kristovog Božanstva uključuje u sebi ovu činjenicu. Ali je ljudima pre malo u svijesti sav praktički sadržaj i važnost te činjenice: kako pojedinac sav ovisi o Bogu, tako i obiteljska i politička zajednica. Dakle i države, pod kojom god formom vladavine bile.

Naprotiv: ima li ikoga danas tko toliko nemarno prelazi preko činjenice vrhovne Kristove vlasti kao državni upravljači i gospoda, što odlučuju sudbinom naroda? Nismo li mi i ovo naše doba svjedoci baš jednog sistematskog, očito sviješnog i proračunanog postupka, kojim se otkida, sužuje, vrijeđa i zanemaruje svaki Božanski upliv na naš život? Zar nije borba protiv pravâ Crkve zapravo borba protiv Krista? Traži

²⁰ Dogmatske izvode i obrazlaganje uzimam ovdje kao poznate i dokazane, te ne ulazim potanje u čitav prvi dio ove važne enciklike.

²¹ U enciklici »Ubi arcano«. Vidi izvode u ovoj radnji na strani 235.

li danas katolička Crkva išto, što bi smjeralo na nekakovo svjetovno gospodstvo i vlast? Nije li njezin stav, što ga zauzima u pitanju odgoja djece, dakle u pitanju vjeronaučne poduke u školi, osnovan na naravnom i pozitivnom pravu, što ga ima kao savršena društvena zajednica?

Tjerati svećenika iz škole znači u ovim prilikama tjerati Krista iz ove javnopravne ustanove. Izlučivati svećenika i njegov upliv iz javnog života, papu iz međunarodnih udruženja, znači odstranjivati Krista iz javnih manifestacija i opće korisnih institucija. Ne osvrutati se na vjerski momenat u znanosti, umjetnosti, literaturi, nego dozvoliti poruge, izravne pogrde i historičke neistine, puštati ih da se nekažnjeno sablazan sviju šire, znači izrugivati se vlasti Kristovoj i uživati samodopadno u svom nekom ljudskom naduvenom uobražavanju. I doista, gledajte ljude na vlasti: one na najvišim i one na nižim položajima! Kad su i gdje su dali osjetiti svima i svakomu, da ih prožima uvjerenje o izravnoj ovisnosti od Krista Kralja? Nemate li u dodiru s njima osjećaj, da oni ne poznaju vlasti nad sobom? Znete li, da su u velikoj većini povezani po čitavom svijetu obvezama nekih, na pô tajnih, na pô javnih udruženja, pa da pod direktivama ovih internacionalnih nevidljivih direktora rade na uklanjanju svakog traga kakovoj Kristovoj vlasti? Zar ne stvaraju znanstvene teorije da opravdaju svoj »humani« stav? Nijesu li podigli čovjeka do Božanskog ugleda i ne rade li sve »u ime čovjeka« i »u ime naroda«? Ne govore li i nama sasvijem slobodno, da oni o pitanju Boga i religije, kao odnosa k njemu i životnom našem cilju, kao posjedu prekogrobnog vječnog života — neznaju ništa . . . , pa da se prema nečemu, za što ne znaju izvjesno, ni ne mogu ovdje opredjeljivati?

Takovom shvaćanju služe često nosioci vlasti. Oni pak, koji nose sobom jedno ispravno kršćansko uvjerenje, teško dolaze do vlasti. Ili ako i dođu, ne mogu da u potpunoj neovisnosti i slobodi provedu svoje ideje, koje jedine mogu da uvedu red i pobjedu pravice među narodima.

Ogroman dio našeg socijalnog života apsorбира državna politika. I ona t. zv. v a n j s k a, što ima da bdije nad pravima i ugledom države i državljana, a osobito ona t. zv. n u t a r n j a, koja dijeli pomoć, ublažuje bijedu, podiže napredak na

svakom polju, a naročito provodi pravdu među državljanima. Problem vlasti i autoriteta potcrtava Pija XI. u smislu vječnih zakona i stare nauke naše Crkve: to je rješenje savremeno i ako mu vlastodršci i njihovi teoretski pomagači otklanjaju uho. Mi ga ističemo s naročitom tendencijom, da ono postane svojinom našeg društvenog političkog života. I zato će katolički narod u vrtlogu najraznovrsnijih i najoprečnijih mišljenja moderne pravne političke znanosti usvojiti misao pape Pija XI., i za nju vojevati. Ne može ona biti na štetu ni naše domovine i države! Kamo sreće da i svim faktorima javnog našeg života postane u tami svetim svijetlim stupom... Ne bi onda dolazilo kod nas do pojava, kakove kroz ove posljednje godine, a naročito kroz posljednje dane proživljavamo s užasom i bolju u duši..., obnavljajući žalosne, krvave uspomene; s neizvjesnošću očekujući, da li će nas zateći nova borba u budućnosti za primitivno pravo religijskog uzgoja djece u školi; s nervozom izgledajući sanaciju mnogih socijalnih povreda prava čitavih slojeva, krajeva, ili ustanova...

Mir, poredak, zadovoljstvo i s njim napredak može procvasti, i može ustrajati istom onda, kad u narodu nestane svakog razloga — bune. A buni je razlog uvijek, pa i u naše dane, povrijeđena pravda.

Ispraviti se mora pogrešno shvaćanje o izvoru vlasti, što ga je moderna znanost raširila. Nije narod izvor vlasti, nego je izvor — Bog, a narod samo određuje nosioca. S tim je u vezi i pitanje autoriteta vlasti. Kraj postupka, što ga moderni tobožnji demokratizam provodi u državnoj upravi ne može autoritet vlasti da raste i jača. Nužno mora da pada. Podsjećam na demokratske vlade u Rusiji, svojedobno u Portugalu, Italiji i Francuskoj. Parlamentarizam se u čitavom nizu država u naše dane pokazuje slabim, gotovo nemogućim. Bez autoriteta nema reda u državi. A bez reda nema napretka ni zadovoljstva, dakle ne postizava država svog prvotnog cilja.

Ništa nije ljudima više na ustima, nego »s r e ć a d o m o v i n e«. Vjerujem pak, da je barem u našem hrvatskom narodu ogromnoj većini ne samo na ustima, nego i na srcu. Ljudi znadu da ginu za domovinu čak i onda, kad to nije ni potrebno, ni korisno. U nekom romantičnom zanosu ljube svoju domovinu

zaboravljajući pri tom, da je domovina živi rod, živa zemlja i svetim spomenima ovijeni krajevi pradjedova. I taj rod, koji živi i koji će živjeti do volje Božje valja učiniti zadovoljnim na ovoj grudi, na kojoj ga sunce božje grije. A zadovoljstva pojedinca, obitelji, naroda, pa zato ni sreće domovine nema i ne može biti tamo, gdje narod ne živi po Božjim zakonima. *Beatus populus cuius dominus Deus eius!*

Pravi patriotizam će zato uzgajati narod i u njegovoj vjeri. Tražit će harmoniju između potreba duha i tijela, zapravo: nastojat će, da se jedno ne razvija na štetu drugoga. Predstavnici narodni nikad ne će biti u pravom smislu oni, koji ne žive s dušom svog naroda i ne vode brige o duševnim njegovim zahtjevima. Pa ni onda, kad kraj raznovrsnih izbornih sistema i metoda uspiju da u većini tobože zastupaju najšire slojeve ili da prigodom izbora prikriju nekako pravo svoje lice! Nikad narodna duša ne će odobriti njihovih koraka. Čekat će u potištenosti čas svog slobodnog klikta i tad će u tijesnom oslonu na Gospodara života i smrti urediti i svoje društveno stanje.

Zato će »knezovi i zakonito izabrani glavari« u svom narodu postići »pravu slobodu, stegu, poredak, slogu i mir« samo onda, ako manje budu isticali svoje »pravo«, a više pomišljali na Krista, od kojeg je sva vlast i svako pravo . . . Sveto i mudro — veli Pijo XI. — služit će se oni onda svojom vlašću na opće dobro; a to će donijeti mir i poredak, bez kojeg državnoj zajednici nema opstanka.

Kad vidimo s kakovim jasnim pogledom Pijo XI. gleda na nezdrave odnose u većini evropskih država (i izvanevropskih) — diviti se moramo muževnoj i sigurnoj riječi njegovoj. Dok govori »knezovima i upravljačima« kako će očuvati svoj ugled i usrećiti svoju domovinu i dok im izlaže jedino zdrave misli, otvoreno im veli, da je njihovo sadanje stanje bolesno, jer je protivno iznesenim pogledima. Nama je pak dužnost, da te poglede unosimo u narod i njegovu inteligenciju. Da u njima i s njima pripravljamo tako u društvenom obziru jedno preporodno doba bolje narodne budućnosti.

»O kako bi sretni bili ljudi, kad bi i pojedinci i obitelji i države pustile, da im Krist vlada! . . .«

Moralnu stranu ove savremene zablude, koja eliminira Krista iz društvene i državne uprave ističe papa Pijo XI. upozoravajući na laicizam, »pošast, od koje je naše vrijeme zaraženo.« Intelektualne zablude rode moralnim zlom. Opisao ga je izvrsno u enciklici »Ubi arcano«:

»Ovaj zločin nije u jedan dan dozrio, nego već odavna klija u krilu država. On sastoji u tom što ljudi stadoše nijekati vlast Kristovu nad svim narodima. Stadoše nijekati ono, što iz Kristova prava izvire: pravo Crkve, da naučava ljudski rod, da daje zakone, da upravlja narodima, vodeći ih u vječno blaženstvo . . .«

Jedni stadoše stavljati Kristovu vjeru u red lažnih nauka; drugi je sasvim ukloniše i uvedoše neku »naravnu religiju«, a treći zabaciše i Boga samoga . . .

»Gorki plodovi« ovih zabluda osjećaju se danas na sve strane. Na »nedostojni muk«, kojim se prezire preslatko ime našeg Otkupitelja na međunarodnim kongresima i u sabornicama, treba odgovoriti naglašavanjem i isticanjem prava kraljevskog Kristova dostojanstva i vlasti.

I zato papa naređuje svetkovinu Krista Kralja svake godine na posljednju nedjelju mjeseca listopada uz obnovu posvete presv. Srcu Isusovu. Nema sumnje, da ova odredba već donosi one koristi, koje papa u enciklici spominje: Crkvi — slobodu, vjernicima — snagu i krepost, državama — dužnost Kristu se javno klanjati i pokoravati. Ne možda svagdje sve ove koristi. Ali meksički mučenici, što umirahu u naše dane s usklikom: Slava Kristu Kralju! dokazuju, da je snaga i krepost, kojom oni žrtvovaše svoje živote, plod ovog spoznanja i poštovanja Kristove kraljevske vlasti. Među katoličkim pripadnicima pojedinih država bez sumnje jače i brže dozrijeva misao, da Crkvi treba u njihovim zemljama osigurati slobodan razvoj i slobodu djelovanja, jednako kao što energično traže od države da poštuje Krista Kralja u donošenju zakona i krojenju pravde.

Ove se praktične koristi, kako socijalne, tako moralne već zapažaju kod jednog općenitog pogleda na aktivitet katolika u pojedinim zemljama. A imamo opravdanog razloga vjerovati, da će budućnost biti još bolja, unatoč protekcioniranom širenju bezvjerja. Baš ova briga predstavnika i veliksvećenika naše katoličke Crkve i njihovo snažno zauzimanje, ne će i ne može ostati bez vidnog uspjeha. Preko biskupa i

preko svećenstva razvit će se još jači rad na socijalnom i moralnom polju u svjetlu ovih načela, koja donose zdravi preporod. Katolička akcija je već danas jedan važni i snažni realni zahvat u život naroda.

*

Na jednu misao iznesenu u ovoj enciklici hoću napose da se osvrnem. Sv. otac veli:

«Svečanost Krista Kralja, koja se odsele godimice imade slaviti puni nas dobrom nadom, da će se ljudsko društvo k preljubljenomu Spasitelju u dobar čas **žurno** vratiti. Dužnost bi katolika naravski bila, da ovaj povratak svojim djelovanjem uskore i ubrzaju. Ali većina njih, čini se, da u socijalnom životu nemaju onakova ni **ugleda ni položaja**, bez kakva nipošto ne bi smjeli biti lučonoše istine. To se možda imade pripisati **sporsti ili plašljivosti dobrih**, koji se ili ne opiru uopće ili se premlohavo opiru; i zbog toga neprijatelji Crkve nužno postaju sve smioniji i bezobzirniji. A kad svi vjernici uvide, da se pod barjakom Krista Kralja **moraju hrabro i neprestano boriti** neka onda **planu yatom apostolstva** i neka pregnu otudene i neuke duše pomiriti sa Gospodinom svojim i zaštititi njegova prava neokrnjena.»

Iz ovih riječi izvire jedan bolni prigovor, — koji se tiče sviju nas. Naročito on pogađa one, koji ni do današnjega dana pravo ne shvatiše svog vremena ni svojih dužnosti u njemu. Za aktivnu našu i uspješnu saradnju u djelu preporoda vrijede načela:

1. Katolici se **moraju** boriti — hrabro i neprestano.
2. Katolici si moraju osvojiti u socijalnom životu — ugled i položaj.

3. Katolici se moraju otresti — sporsti i plašljivosti.

Takav je duh našeg vremena. Ne samo pojedinci, nego organizovane skupine navaljuju na katoličku Crkvu i njezinu nauku. Potkopavaju je sistematski. Ne samo po velikim gradovima, danas već i po manjim mjestima gotovo u svakom selu. Novine, knjige, kina, organizacije liberalnog ili areligioznog duha. Tu nema vremena razmišljanju: borba je nametnuta, ona bukti; katolici **moraju** u borbu.

Papa hoće da potakne savjest onih katolika, koji su po svom socijalnom položaju viši i ugledniji. Nažalost takovi se rijetko ističu u našim katoličkim organizacijama. A kako dobro djeluje njihova aktivnost i prisutnost. Mi još uvijek krivo smatramo da je polje borbe i rada u prvom redu prepušteno onima nižima, dok je upravo obratno istina. Znamo da

se u obiteljima nekih veoma uglednih pojedinaca poštuje vjera i vjerski odgoj; ali naši časopisi često ne prodiru do njih, naše organizacijske potrebe ne nalaze razumijevanja. Oni još uvijek gledaju s visoka na ovaj sitni rad, u misli, da svojim držanjem ne škode Crkvi. A baš u njihovom postupku leži ona sporost i mlohavost, na koju se tuži Pijo XI. Jer dok se jedna grana katoličke akcije svojim polaganim radom, uz suzbijanje poteškoća svih mogućih vrsti, ipak konačno sama probije do ponosnog nastupa i samostalnog svog života — prođe mnogo vremena. Brže bi i sigurnije isplivala i širila svoj blagotvorni utjecaj, kad bi joj od početka bili skloni i aktivno pri ruci i oni, na koje bi s pravom mogla da računa.²²

»Vatra apostolstva« mora da užge srca katolika. Samo se od te vatre nada Pijo XI. obrani prava Kríštovih u savremenom životu. Doista — vrijeme je naše strašno. Brat mora da spašava brata i čuva ga za Krista i Crkvu. Svaki pojedinik mora da bude apostolom. Zlo je uspjelo da se raširi posvuda. Vreba na svakom koraku. Bacaju mreže već na duše onih najmlađih... traže ih za sebe i odvlače od Krista.²³

Kako je jadno i kako bolno znati, da se to zbiva pred očima našim, a uz pasivno držanje tolikih katoličkih roditelja i tolikih katoličkih učitelja!

3. Enciklika²⁴ »Miserentissimus Redemptor« (od 8. V. 1928.).

U »kraljevstvu Krístovom«, u dolini suza, valja da steknu ljudi svoje spasenje. Sveukupno ljudsko društvo strada od tolikih nevolja i bijeda, a Crkvu samu pritištu neprestani napadaji i zasjede. I zato vrhovni stražar traži skrbno načine, kako će misli umornog i izmučenog ljudstva što uspješnije

²² I u našem se vjersko-preporodnom djelovanju zapaža ova činjenica. Bilo po manjim mjestima, bilo u samom Zagrebu, oni od položaja, ne mare za katoličke organizacije. Istina, možda su i organizacije nešto skrivile. Ali nipošto i nikada toliko, da bi im se morala uskratiti izdašna pomoć.

²³ Podmladak ili naraštaj onih liberalnih društava, koja vjerski moment odnemaruju ili pozitivno izlučuju (Sokolstvo, Vidovićeve škole), »Novosti« i »Jutarnji list« — naših najmlađih i odgojni dječji listovi bez pozitivnog vjerskog značaja.

²⁴ AAS, XX (1928), str. 165.

privezati uz jedinu potrebnu svrhu: spas duša. U smjeru izloženog svog shvaćanja vraća se Pijo XI. nakon 6 godina ponovno onamo, gdje je onako živo upro crtajući tamnu sliku savremenog društva u enciklici »Ubi arcano«: bez preporoda duša, nema preporoda društva. I koliko je moralni preporod pomakao naprijed ustanovljenjem svetkovine Krista Kralja i uznošenjem najintimnijih osjećaja sviju vjernika k Njemu, kao cilju života našeg, toliko ga opet nakon 3 godine pomiče naprijed ustarevljivanjem: **blagdana naknade**.

»Nije dosta ako Boga častimo samo onim štovanjem, kojim ili iskazujemo dužno klanjanje njegovom najvišem veličanstvu ili molitvom priznajemo njegovo vrhovno gospodstvo ili zahvaljivanjem slavimo njegovu beskrajnu darežljivost . . . , nego: treba **okajati** uvredu nanесenu Bogu po našim nedjelima i pokorom opet uspostaviti povrijeđeni red . . . ; treba **zadovoljiti** Bogu pravednomu osvetniku za naše nebrojene grijehe, uvrede i nemarnosti . . . ; treba posveti **dodati naknadu**, da se njom grijesi sasvim izbrišu, da ne bi možda svetost vrhovne pravde odbila našu bestidnu nevrijednost i da se ne bi prije na naš dar rasrdila i otklonila ga, nego li ga milostivo primila.«

Sve ovo cilja na formiranje jakih duša. Na shvaćanje životnog poziva u pravom duhu Kristovom. »Kraljevstvo Kristovo« nije od ovoga svijeta . . . Zato svi, koji se zalažemo za njegovo kraljevstvo valja da smo u duhu s njim. A jer smo griješni, nužno je, da s njegovom euharističkom žrtvom svi mi, službenici i vjernici, sami sebe dademo za »žive, svete, Bogu ugodne žrtve« (Rim 12, 1). Sav narod kršćanski, »rod izabrani«, mora prinostiti za grijehe svoje i čitava roda ljudskoga gotovo jednako kao i svaki svećenik i biskup.

Misao »naknade« za grijehe, zadovoljavanja za uvrede Bogu nanесene unosi u dušu pojedinca uz osjećaj podložnosti i ovisnosti o Gospodaru života, još jedan osjećaj, koji rezultira iz svijesti aktivnog sudjelovanja s Božjom milosti. Rada se u duši uvjerenje o snazi i spremnosti na jaka djela, na berbu i požrtvovnost. Napunja se grud neustrašivošću i borbom nekom spremnošću za čast Božju i za prava njegove Crkve. Otud snaga i moralna neslomivost pojedinca. Samo oni, koji su u intimnoj predanosti Bogu osjetili zanos, što ga sobom nosi pouzdanje u Nepobjedivoga Boga, kadri su da odgovore onoj misli Pija XI., što ju je kao prijekor mnogim katolicima iznio u enciklici »Quas primas«. »Vatra apostol-

stva«, o kojoj ondje govori, može da se razbukti samo u srcu, koje je crplo svoju svu snagu iz Božanskog srca Kristova.

Tako želi Pijo XI. da preporodi duše vjernika i da na taj način učini od njih neustrašive borce za prava Kristova u javnom i privatnom životu.

Od uvijek je u Kristovoj Crkvi ovo bio način, kojim se obnavljao počesto zamrli i ohladnjeli kršćanski duh. Reformatori crkvenog života i crkvene discipline uvijek su bili pojedinci nošeni snagom euharističnog Krista. Sv. Bernon, sv. Odon, sv. Odilon benediktinci X. vijeka; sv. Franjo Asiški, sv. Julijana, sv. Katarina, sv. Ivana . . . velik je njihov broj u Božjoj Crkvi.

Samo njihovim putem možemo, a i moramo i mi danas. Svi se oni varaju, koji misle, da se može postići neko moralno poboljšanje čak i preporod bez preporoda duša. Sav izvanjski zanos kako brzo plane, tako se brzo i gasi.²⁵

Obrazloženje, koje nalaže našem vremenu dužnost naknade nadaje se sv. Ocu u promatranju našeg doba. »Odasvud se naime dižu k nama glasni vapaji narodâ, kojih knezovi ili upravljači zaista ustadoše i srotiše se protiv Gospoda i protiv Crkve njegove.«

O tim je zlima govorio i u spomenutim dvijema enciklikama, pa ih i ovdje ukratko navodi: učestali progoni Crkve i njezinih službenika (Rusija, Mexico), vjersko neznanje, raspuštenost i nečudorednost, nehaj i gubitak vjere. »Tako i preko volje dušu salijeće misao, da su **na pomolu** vremena, o kojima je Gospodin naš prorekao: A jer se umnožala zloća, ohladnjat će ljubav mnogih (Mt 24, 12)« . . .

I ova je misao papina veoma karakteristična za njegovo prosuđivanje našeg doba. Ako ništa drugo, ona dokazuje svu

²⁵ Pa mi smo baš u našem vjersko-preporodnom životu dosta puta iskusili ovu temeljnu istinu. I još uvijek ih ima, koji računaju s nekim »en masse« preporodom, što se polučuje na skupštinama, dogovorima i debatama, gdje uvijek viri prst sebičnosti . . . makar da su ih prilike o protivnom gorko razuvjeravale. Ali zato gledamo s ne malim pouzdanjem u onaj naš nadobudni pokret, kojemu je deviza: Euharistija, žrtva, apostolat. Taj ima realnu živu osnovicu: euharistiju; bit će samo na taj način pripravan na žrtvu i spreman za apostolat. Taj orlovski pokret uzidao je u svoje temelje jednog euharističkog viteza, pok. Dr. Ivana Merza, koji ga pomaže ispred lica Gospodinova.

težinu stanja, u kojem se po pripuštenju Božjem mora da razvija apostolat Crkve. I nije zato bez naročite važnosti, onako snažno i energično naglašavanje i uvođenje Katoličke Akcije, te čuvanje njezinog čisto religioznog karaktera od svake političke natruhe.

Nitko ne će posumnjati, da praktično izvršavanje ovih naloga papinih u čitavoj Crkvi, mora donijeti mnoge i sjajne koristi ne samo pojedincima, nego i vjerskom, obiteljskom, te građanskom društvu. Grešnicima, da se ganu i povrate; pravednicima, da novim žarom posvete svoju snagu službi Krista Kralja.

»Najviše pak želimo i živo se nadamo, da će ona pravda Božjeg veličanstva, koja bi zbog deset pravednika milosrdno bila poštedila Sodomu, tim više **poštediti sveukupni rod ljudski**, jer će je ponizno zazivati i uspješno ublažiti zajednica vjernika koja će se u ime i na mjesto svih moliti skupa sa Kristom, Posrednikom i Glavom.«

Ovako duboku i široku ljubav za čitavo čovječanstvo može da shvati i intenzivno osjeti samo Duhom Svetim vođeni Otac čitavog kršćanstva. Dostojno je, da se u njemu očituje sva veličina one ljubavi, koju je svojim životom i smrću zasvjedočio Krist. Pijo XI. je njegov vidljivi zamjenik.

